Prof. Dr. Nikola Žuvić:

Natpis iz Nazareta i vjerodostojnost Mt. 27, 62 - 66; 28, 11 - 15.

Pretiskano iz „Nove Revije br. 5-6

Šibenik, 1940.

Prof. Dr. Nikola Žuvi

Natpis iz Nazareta i vjerodostojnost Mt 27, 62-66; 28, 11-15.

RÉSUMÉ. — *L'inscription de Nazareth et l'authenticité de Matth. 27, 62-66; 28, 11-15.* — L'inscription sur une dalle de marbre, envoyée de Nazareth en 1878, et maintenant à Paris, est intitulée d'après le titre dans la première ligne: *Diatagma Kaisaros.* La peine de mort y est décrétée contre tout profanateur des tombeaux. Le texte est composé dans le style de la Curie, la langue est très proche à la k o i n é du Nouveau Testament. Tous les auteurs, à l'exception d'un seul, qui se sont occupé de ce text, sont d'accord en affirmant son authenticité, et lui assignent la première moitié du premier siècle comme le temps d'origine.

L'auteur de cet article, se basant sur les documents historiques des écrivains de celle époque, prouve que le Diatagma a été composé au temps de l'empereur Claudius. L'inscription étant trouvée en Palestine il la met en relation avec la conduite du synedrium à l'égard des apôtres, accusés à Rome d'avoir profané le tombeau du Christ, volé son corps et proclamé au peuple qu'il est résuscité. De tout cela l'auteur tire un argument indirect pour l'authenticité du texte Matth. 27, 62-66, et Matth. 28, 11-15., en même temps que le premier argument chronologique de l'archéologie pour la résurection du Christ.

I). Natpis, sadržaj i značenje.

Francuski arheolozi vodili su uz engleske i američke brojna iskapanja u Egiptu i bližem orijentu. Prilikom iskapanja u Palestini našli su mramornu ploču s jasno čitljivim velikim grčkim natpisom. Ploču su s drugim materijalom, što se tamo našao, poslali u Pariz. Odmah je bila smještena (gdje se i danas nalazi) u privatnoj zbirci starina i spomenika konzervatora *Fröhnera*, koji je i sastavio prvi opis ploče. Fröhner je umro godine 1925., a sve je svoje spise ostavio konzervatoru *Cumontu*. Fröhner je u svojoj zbirci postavio natpis pod ovu ploču vrlo kratko, kako se čita i danas: »*Dalle de mambre envoyée de Nazareth en 1878*«. Nasljednik Cumont je natpis proučavao i godine 1930. objavio i protumačio prve retke [1]. Naslov na samom natpisu glasi:

---

[1] *Un rescrit impérial sur la violation de sépulcre,* u *Revue historique* 163 (1930) 241.

Διάταγμα Καίσαρος. Ovaj natpis sadržava strogu odluku carevu, kojom se objavljuje smrtna kazna onima, koji bi oskvrnuli grobove pokojnika ili da bi samovlasno prenosili na drugo mjesto tjelesa ili kosti pokojnika ili dirali njihov spomenik ili kamenje na grobu.

Mramorna ploča je dugačka 0.60 m, a široka 0.375 m. Tekst je natpisa uklesan monumentalnim grčkim slovima. U prepisu glasi:

Διάταγμα Καίσαρος
Ἀρέσκει μοι τάφους τύνβους
τε, οἵτινες εἰς θρησκείαν προγόνων
ἐποίησαν ἢ τέκνων ἢ οἰκείων,
τούτους μένειν ἀμετακεινήτους
τὸν αἰῶνα· ἐὰν δέ τις ἐπιδίξῃ, τι-
νὰ ἢ καταλελυκότα ἢ ἄλλῳ τινὶ
τρόπῳ τοὺς κεκηδευμένους
ἐξερριφφότα ἢ εἰς ἑτέρους
τόπους δώλῳ πονηρῷ με-
τατεθεικότα ἐπ' ἀδικίᾳ τῇ τῶν
κεκηδευμένων ἢ κατόχους ἢ λί-
θους ματατεθεικότα, κατὰ τοῦ
τοιούτου κριτήριον ἐγὼ κελεύω
γενέσθαι καθάπερ περὶ θεῶν
εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων θρησ-
κείας. Πολὺ γὰρ μᾶλλον δεήσει
τοὺς κεκηδευμένους τειμᾶν·
καθόλου μηδενὶ ἐξέστω μετα-
κεινῆσαι· εἰ δὲ μή, τοῦτον ἐγὼ κε-
φαλῆς κατάκριτον ὀνόματι
*τυμβωρυχίας θέλω γενέσθαι.**

Što u hrvatskom prijevodu znači[2]:

C a r s k a o d r e d b a

Hoću da za uvijek (za sva vremena) ostanu nepomični (na svojim mjestima) grobovi (grobnice) i grobni spomenici, što su ih neki podigli (načinili) iz dužnog štovanja (pijeteta) prema pređima ili djeci ili ukućanima. Ako bi se dokazalo,

* Pogledaj prilog na kraju članka.
[2] Prevodim više po smislu, ne riječ po riječ, da ne bi štetovao smisao, jer u natpisu ima vlastitosti kurijalnog stila i posebnosti jezika, kojih nema hrvatski jezik.

da je netko porušio čiji grob (povrijedio) ili da je kako iskopao pokojnike ili zlonamjerno drugamo premjestio, da pokojnicima nanese uvredu, ili spomenike, što se nalaze na grobu ili drugo kamenje premjestio, protiv takova zapovijedam, da mu se sudi po povrijeđenom pijetetu prema ljudima jednako kao o božjem; jer treba mnogo više štovati pokojnike. Neka nikomu uopće ne bude dopušteno premještati (ih). Tko protivno učini, hoću da radi oskvrnuća grobova bude osuđen na smrt.

Kad je Cumont objavio sadržaj natpisa, započeli su raspravama arheolozi i povjesničari. Nastavili su biblicisti[3]. Rasprave su započele i pisci su smjesta ušli u pojedinosti natpisa[4]. Analiza se provodi najviše na temelju historije i leksikona kojnea Novoga Zavjeta i Papyrusa onoga doba.

Διάταγμα tumače sad po riječi *δόγμα* kako se nalazi kod Lk 2, 1. i Dj Ap 17, 7., sad po *διατάσσω* prema Lk 3, 13; Dj Ap 18, 2; 23, 31; Efež 2, 15. kao i drugim spisima, a sve u smislu *edictum, rescriptum, praescriptio.*

Redak 2: ἀρέσκει μοι placet mihi blago počinje odredba, dok druga ovako stroga značenja redovito započinju s *κελεύω, θέλω*[5]. Zato auktori zaključuju, da taj način izražavanja spada na kurijalni stil. Svoje zaključke potvrđuju s više primjera iz spisa prvoga stoljeća, za kojega većina drži, da je nastao i Nazaretski natpis[6].

Redak 3. i 4: οἵτινες εἰς θρησκείαν προγόνων ἐποίησαν ἢ τέκνων ἢ οἰκείων. Zaštitni natpis na obiteljskim grobovi-

[3] G o g u e l, *Sur une inscription de Nazareth* u *Revue d'histoire et de philosophie religieuse* 10 (1930), 289 sl.; G o g u e l, *La foi de la résurrection de Jésus dans le christianisme primitif*, vol. 47. str. 199. (*Bogoslovska Smotra* XXII (1934), 263; L a g r a n g e, *Note sur un rescrit impérial* u *Revue Biblique* 39 (1930), 570 sl.; T o n n e a u, *L' inscription de Nazareth sur la violation des sépultures* u *Revue Biblique* 40 (1931), 544 sl.; C o s t a, *Un rescritto imperiale sulla violazione dei sepolcri e Mt 28, 12-15.* u *Rivista mensile illustrata di studi religiosi*, vol. 34 (1930), 324, sl. i 466. sl.; C o r r a d i, *Un nuovo documento augusteo* u reviji *Il Mondo Classico* 1931, 56 sl.; D e S a n c t i s, Nekoliko članaka i izvještaja u god. 1931. 1932.; H o l z m e i s t e r, *Historia aetatis Novi Testamenti*, Romae 1932, 88—89.; K o r n e m a n n, *Die römische Kaiserzeit*, Leipzig 1933, 169.; L ö s c h, *Diatagma Kaisaros*, Freiburg im Br. 1936, 100.; S c h m i d, pod *θρησκεία* u Kittel, *Theol. Wörterbuch zum N. T.*, Bd 2/3 (1936), 159.
[4] *Biblica* 12 (1931), 177 sl. i 13 (1932), 90 sl.
[5] K i t t e l, *Theol. Wörterbuch*, Bd III (1935), 46.
[6] T a c i t, *Ann.* I, 10, 25 (August); IV, 38, 3 (Tiberije); XVI, 28, 12 (Neron); Hist. III, 58, 1.

ma, kako se našlo u mnogim krajevima, da je netko dao načiniti grob i pripravio zadnje počivalište sebi, roditeljima, djeci i nasljednicima uopće [7]. Ili kako se čita na drugim mjestima *μνῆμα προγονικόν*.

Redak 5: *τούτους μένειν ἀμετακεινήτους τὸν αἰῶνα* vrijedi trajno kao vlasništvo, što drugi označuju s *εἰς τὸν ἀεὶ αἰῶνα* ili kod drugih *εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον* ili kako svjedoči *Mommsen: in perpetuum* [8].

Redak 12: *κατόχους ἢ λίθους μετατεθεικότα* ima dublje značenje, kako se čita na kamenju i spomenicima [9]. Konzervator C u m o n t navodi pravnika P a u l u s a, *Sententiae* 1, 21, 4, gdje kaže: »*Qui monumento titulos inscriptos eraserit ... lapidem columnamve sustulerit, sepulchrum violasse videtur*« [10]. *Κάτοχοι* kako kaže Hezikije: *λίθοι ἐπὶ μνήματι τιθέμενοι* znače naslov, natpis, koji je postavljen na spomenik, grobni kamen [11]. W e n g e r za *κάτοχοι* kaže pak: »... offenbar Steine, die den Toten festhalten: Verschlussteine des Grabes« [12]. Dok za *λίθοι* posebno kaže: »Unter den *λίθοι* aber wird man nicht beliebige Steine und Säulen des Grabbaues, sondern nur solche Steine, deren Wegnahme den Leichnam zugänglich macht und der Gefahr der Beraubung oder Verunehrung aussetzt, verstehen dürfen« [13] Wenger se pozivlje i na s v. J e r o n i m a, koji Iv 11, 38. i sl.: *Ἰησοῦς μνημεῖον λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ* . . . prevodi: *lapis superpositus*, kamen, koji je zatvarao ulaz u grobnicu, otvor grobnice [14]

Redak 22: *τυμβωρυχία* za koju se određuje *damnum capitis*. To je teška kazna, koja već postoji vrlo rano. »La fin de l' ordonance, kaže Cumont [15], menace les délinquants

---

[7] V i n c e n t u Getsemani u nastavcima *Revue Biblique* 1920. i 1921. L i p p e r t, M a r r u c h i i dr.

[8] M o m m s e n, *Röm. Strafrecht* 812, kod Löscha str. 15.

[9] Grob Makabejaca u Modinu 1 Mkb 23, 27 i dalje; F e l t e n, *Neutest. Zeitgesch. Test.*, passim; L e s a r, *Zgodbe N. Z.*, 131 sl.

[10] C u m o n t, *Un rescrit impérial...*, Paris 1930, 251.

[11] Isti, str. 252.

[12] *Eine Inschrift aus Nazareth* u *Zeitschrift Savigny-Stift R. A.* 1931, 389.

[13] Isti, str. 391.

[14] Radije prevoditi s grobnicom radi oblika grobova u Palestini, napose Isusova groba P e r r e l l a, *I Luoghi santi*, Piacenza 1936, str. 345—393.

[15] C u m o n t, *Les ossuaires juifs et le Diatagma Kaisaros* u *Revue d'art oriental et d'archéologie* 1933, 233. Navodi spomenutoga pravnika P a u l u s a: »*Rei sepulchrorum violatorum si corpora ipsa extraherint vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunae summo supplicio afficiuntur ...*« Sent. 5, 19.

de la peine capitale. Cette interdiction générale est d' ailleurs d'accord avec le considérant du préambule: Les tombes qui ont été construites par piété envers les parents, doivent rester à jamais immuables«. Oskvrnjivanje se grobova držalo i u prvim kršćanskim stoljećima zločinstvom, kako tvrde neki Oci i crkveni pisci: E u z e b i j e [16], R u f i n [17], s v. G r g u r N a z i j a n s k i [18], K a s i j o d o r [19] i drugi, dok se kasnije ovo oskvrnjivanje grobova ne kažnjava smrću, nego samo globom, novčanom kaznom ili vremenitim lišenjem slobode, zatvorom.

II). Kad je izdana ova naredba!

Prva tri rimska cara: August, Tiberije i Kaligula, nazivaju se većinom tim općim nazivom *Caesar*-*Καῖσαρ*, a da riječe domeću svoje vlastito ime na naredbe općenitijeg značaja, kako to običavaju kasnije rimski carevi. Zato arheolozi postavljaju Nazaretski natpis u njihovo doba. Za vrijeme njihova vladanja (prva polovica prvoga stoljeća poslije Krista) govori i način izražavanja i oblik slova [20]. Sam Cumont drži to vrijeme najvjerojatnijim, kad kaže: »Cette ordonance qui émane probablement d' Auguste ou, tout au moins, d' un de ses premiers successeurs« [21]. Katolički se egzegete još ne odlučuju za konačno mišljenje, nego iznesene dokaze uzimaju kao polazne točke svoga istraživanja. Tako u navedenim djelima A b e l, C o s t a, L a g r a n g e, H o l z m e i s t e r i dr.

---

[16] *De Martyribus Palestinae*, c. 9 i 10 — P G 20, 1494.

[17] *Hist. Monachorum sive Liber de vitis Patrum*, c. 9 — P L 21, 422.

[18] P G 38, 120.

[19] P L 60, 690.

[20] Za poredbu samih slova uzima T o n n e a u u *Revue Biblique* 1931, str. 553. zajedno s C u m o n t o m, V i n c e n t o m T e o d o z i j e v n a t p i s, koji je kod iskapanja u Jerusalemu nađen na Libertinskoj sinagogi (Dj Ap 6, 9) i datira iz god. 10—15. poslije Krista (*Revue Biblique* 1921, str. 247. 256. sl.). Slova su ovoga natpisa jednaka s Nazaretskim. Ploča s Teodozijevim natpisom nalazi se u muzeju starina u Carigradu, kako mi u privatnom pismu od 13. veljače 1939. piše C o n t e n a u, konzervator orijentalnih starina iz Louvrea u Parizu.

[21] Navedeno, *Un rescrit impérial*, str. 223. 247. 263. 266.

Dok Tonneau[22] i Keil iz Beča[23] datiraju kao najvjerojatnije u doba vladanja Augusta, dotle neki povjesničari u vezi sa židovskim ratovima i dvostrukim razorenjem Jeruzalema pod Vespazijanom god. 70. i pod Hadrijanom god. 120., datiraju odredbu u njihovo doba. Ovi se pozivaju i na Josipa Flavija, koji kaže, da su posljednjih dana opsjedanja Jeruzalema razbojnici λῃσταὶ τυμβωρυχοῦντες provaljivali u kuće, otvarali grobove i plijenili tjelesa pokojnika, a same lješine bacali sa gradskih zidina[24].

Zancan, profesor u Mlecima je jedini, koji niječe vjerodostojnost natpisa. On Diatagmu jednostavno proglasuje modernom prevarom iz godina 1870—1878. uza sav ozbiljni i objektivni napor prvorazrednih sila na polju arheologije, historije, paleografije, epigrafike i lingvistke. Kaže, da se uopće pravo i ne zna, otkud je spomenuta ploča. Konzervator Fröhner označio je Nazaret za mjesto nalaza, a da zato nije pružio nikakvih dokaza. Galileja uopće, Nazaret napose, nije pod Augustom imala posebne važnosti, da bi se tamo objavljivale ovako svečane carske odredbe. Zatim u drugom dijelu Diatagme vidi pleonastičko opetovanje stvari, koje su već rečene u prvomu dijelu. Po Zancanu je nadalje dokaz protiv vjerodostojnosti Nazaretskog natpisa i izraz οἰκεῖον jer da su se po rimskom pravu u obiteljske grobnice mogli polagati samo *agnati, cognati*, to jest samo prava rodbina[25]. Upotrebom izraza: ἐγὼ κελεύω,[26] kao što i izraz: ἐγὼ θέλω[27] kaže, da se pokazuje »tutta la brutalità della forma«, koju bi radije dopustili za kasnije rimske careve ili u modernom vremenu za apsolutne samovladare[28].

---

[22] Tonneau, *L'inscription de Nazareth sur la violation des sépultures* u *Revue Biblique* 40 (1931), 544—564. Str. 551. kaže, da se datiranje ima postaviti u vrijeme »des limites plus au moins assurées: de 27 avant J.-Christ à la fin de règne d'Auguste soit le 19 aut 14 après J.-Christ«.

[23] Dr Keil, prof. sveučilišta u Beču, na kojega se po mojoj molbi obratio dr Hoffiler kao na svog znanca i prijatelja i prvorazrednog epigrafa, ne samo ne sumnja o vjerodostojnosti, nego se i sam odlučuje o datiranju, za što u pismu kaže: »Die Datierung... auf Augustus als die warscheinlichste erweist« (u pismu na dra Hoffilera iz Beča 31. siječnja 1939).

[24] Bellum Judaicum, V, 12, 3.

[25] *Sull' iscrizione di Nazareth* u *Atti di R. Istituto Veneto di Scienze*, 1932, str. 14.

[26] Natpis, redak 14.

[27] Natpis, redak 20—22.

[28] Zagovornici vjerodostojnosti natpisa dokazuju s historijom, da je u Palestini vrijedilo grčko pravo, ne kako protivno tvrdi Zancan, jer je

Stručnjaci u epigrafici slažu se svi i datiraju Nazaretski natpis svakako u prvoj polovici prvoga stoljeća[29] Cumont tvrdi i donosi priloge, da se opće ime Caesar-Καῖσαρ upotrebljavalo u natpisima, naredbama i poveljama, a da se nije nadodavalo vlastitoga imena. Tako za Augusta i njegovih nasljednika[30]. Pojedini pisci samo zato ističu uz službeni naslov i vlastito ime, da više utvrde historicitet svojih navoda[31]. Dr Viktor Hoffiler, profesor arheologije na zagrebačkom sveučilištu, izjavio je, čim je ugledao fotografijsku snimku Diatagme, da nemamo nikakva opravdanog razloga sumnjati u vjerodostojnost natpisa. Niti se može smisliti što razumna, što bi favoriziralo falsificiranje. Uvjeren je, da je natpis autentičan. Manjak vlastitoga imena u naslovu tumači mogućnošću ili da je postojala kao original još jedna ploča, gdje se govori o toj carevoj odredbi i gdje se car spominje vlastitim imenom, ili je postojala od prije opća odredba, koja je svima bila poznata. U prilici, kad se dogodilo oskvrnuće groba, poglavar je zemlje jednostavno dao uklesati i izložiti već poznati edikt, da bude svima pred očima i ujedno opomena, da se čuvaju, te ne potpadnu pod kaznu smrti, koja je za takav prestupak sankcijonirana carskom odredbom. Tako govori i Cumont: »Il n' est pas impossible que le Διάταγμα Καίσαρος de Nazareth soit simplement une »Ordonnance impériale«[32]. Carevi su htjeli, da ih se naziva samo tim, a ne drugim imenima. Seneka u djelu: *De constantia sapientis* II, 18, 4, kaže: »Gaius (Caligula) omnia contumelias putabat, ut sunt ferendarum impatientes faciendarum cupidissimi; iratus fuit Herennio Marco, quod illum Gaium salutaverat, nec impune cessit primipilari, quod Caligulam dixerat«[33] Zato se nije ni nazivao vlastitim imenom ni Gaius ni Caligula, nego baš Caesar Καῖσαρ ili u svečanijoj formi Αὐτοκράτωρ Σεβαστὸς Καῖσαρ ili na nekim odredbama Αὐτοκράτωρ Σεβαστὸς Καῖσαρ, θεοῦ Σεβαστοῦ ἐγ-

---

Palestina uz druge momente, koji odlučuju, bila i geografski bliže Grčkoj i prije je bila pod grčkom upravom. Tako se οἰκεῖοι imaju razumjeti kao i kod Iv 4, 53: αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ da su mogli biti uključeni i robovi.

[29] Cumont, *Un rescrit...*, str. 247. i 262 sl.

[30] Isti, str. 245.

[31] Tako čitamo kod Lk 2, 1: *Exiit edictum a Caesare Augusto...*

[32] Cumont, tamo str. 247. Tim se potpuno slaže prof. Dr Hoffiler, kako je izneseno gore.

[33] Dieckmann, *Kaisernamen und Kaiserbezeichnungen* u *Zeitschrift für katholische Theologie* 43 (1919), str. 229. zagovara samo naziv Caesar-Kaiser.

γονος Τιβερίου υἱωνός .[34]. De Sanctis tvrdi[35], da slova Nazaretskog natpisa potječu svakako iz prve polovice prvoga stoljeća poslije Krista. Ali nikako iz doba Augusta ili Tiberija, nego moguće iz vremena Kaligule, ali najvjerojatnije iz doba vladanja Klaudija. I to iza smrti Heroda Agripe I., koji je bio samovladar u Palestini. U ovo vrijeme još traju borbe između apostola i sinedrija. Stil je Nazaretskog natpisa jednak Klaudijevoj poslanici Židovima u Aleksandriji[36].

Na temelju dosadanjih radova dokazuje vjerodostojnost Nazaretskoga natpisa Dr Lösch, profesor Novoga Zavjeta na katoličkom bogoslovskom fakultetu Tübingenskog sveučilišta[37] On je u tu svrhu obilno iskoristio rimske klasike i biografe rimskih careva, Suetonija, Tacita i Plinija. Pojedinosti Diatagme dokazuje zakonima, odredbama, običajima i djelovanjem prvih rimskih careva. Tako znamo, da je pijetet prema pokojnicima kod Rimljana bio oduvijek velik[38] Germanik je pošao u Teutoburšku šumu, da potraži i skupi kosti poginulih rimskih legionara, koje je tamo vodio Varo protiv Germana. I skupio je »... *albentia ossa... exstruendo tumulo caespitem Caesar posuit, gratissimo munere in defunctos et praesentibus doloris socius«*[39] I dalje: *»Sicubi clarorum virorum sepulchra cognosceret, inferias Manibus dabat«*[40] Čemu odgovara, što čitamo u Diatagmi: ἐγὼ κελεύω γένεσθαι καθάπερ περὶ θεῶν εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων θρησκείας[41] Još se više u tom pogledu iznosi za cara Kaligulu, koji je u 7. godini života izgubio oca i kao dječak sam u Antiohiji prisustvovao žalobnim svečanostima za ocem.

---

[34] Cumont, naved. po Dieckmannu, str. 220.

[35] De Sanctis, *Rescritto imperiale sulla violazione delle sepolture a Nazareth*, i kasnije u *Communicazione sul Rescritto*... u *Atti della Pont. Accad. Romana di Archeologia*, vol. VII. Roma 1931, str. 9. Kasnije isti, str. 13—17. i str. 260 sl.

[36] Poslanica je pisana 10. studenoga god. 41. Pronađena je god. 1924. *Reinach* u *Revue des Etudes juives* 79 (1924), 108—144. tumači, da se radi o kršćanstvu, dok Lagrange u *Revue Biblique* 34 (1925), 621—3. i 40 (1931), 270—276. vidi tu pretjerani židovski nacijonalizam.

[37] *Die Nazarethinschrift und das Neue Testament*, Freiburg 1936, 94.

[38] Sv. Augustin, *De cura pro mortuis gerenda*, cap. 3: »... unde et antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, et exsequiaə celebratae, et sepultura provisa; ipsique, cum viverent, sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandaverunt«.

[39] Lösch, Tacit, *Ann.* 61.

[40] Isti, *Suetonije (Caligula)*, 3. 1. 2.

[41] Natpis, redak 14—17.

Kasnije je kao car hvalio pobožnost antiohijskih građana i god. 37. poslije Krista podigao je ondje lijepi kenotafij, dok je same smrtne ostanke svoga oca prenio u Rim i pratio ih na putu. U Brindiziju je prvi stupio s broda na kopno i zajedno sa svojom majkom i sestrom Agripinom podržavao lijes kod prenosa[42]. Kaligula je držao posmrtni govor u počast Tiberija, a kasnije ističe, da je ispunio najsvetiju dužnost, kad je vlastitim rukama skupio kosti svoje pokojne majke i sestre Agripine: *»... venerabundus ac per semet in urnas condidit honorum«*[43]. kako čitamo i u Diatagmi: πολὺ γὰρ μᾶλλον δεήσει τοὺς κεκηδευμένους τειμᾶν[44]. Kaligula je pošao u Pandatariju i Pont *»ad transferendos matris fratrisque cineres«*[45], a u Diatagmi se zabranjuje: τοὺς κεκηδευμένους . . . εἰς ἑτέρους τόπους . . . μετατιθέναι[46]; ali on je to učinio iz počasti, dok Diatagma kaže δόλῳ πονηρῷ[47]. Kosti je prenio u svečanoj povorci i sa svim počastima smjestio ih u Augustov mauzolej: *»Mausoleoque intulit inferiasque iis annua religione instituit«*[48], što odgovara: εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων θρησκείας[49].

Auktori poređuju pojedina mjesta iz Diatagme i tvrde, da Diatagma ima svoj historijski oslon najviše u odredbama i zakonima, koji su izdani od Kaligule. Zato se većina odlučuje, da tvrdi, da je Diatagma izdana za vrijeme vladanja rimskoga cara Kaligule. Tako među ostalima u najnovije vrijeme Markovski[50] i I. von Nock[51].

III). Da li Nazaretski natpis potvrđuje autenciju Mt 27, 62—66; 28, 11—15!

Diatagma — carsku naredbu počeli su neki povjesničari odmah datirati u vrijeme Augustovo. Povod ovako strogoj naredbi da je bio podan slijedećim događajem: Godine 6. poslije Krista bio je Arhelaj, Herodov sin, izagnan u pro-

---

[42] Tacit, *Ann.* II, 72. 73. 83.

[43] Suetonije, *Vita Calig.* 15, 1.

[44] Natpis, redak 17—18.

[45] Nav. mj. Suetonija.

[46] Natpis, redak 8—11.

[47] Natpis, redak 10.

[48] Suetonije, *Caligula* 15, 3.

[49] Natpis, redak 16.

[50] *De Caesare Manium iurium vindice, Poznańskie towarzystvo przyjaciot. Nauk pracy komisji filologicznej*, tom. VIII, Poznań 1937.

[51] *American Journal of fhilology*, 1939, str. 118—122.

gonstvo. Palestina je tim ujedno bila potčinjena pokrajini Siriji. Kaponije, koji je bio imenovan prokuratorom, imao je pravo ubirati porez *»cum iure gladii«*. Sav je narod bio vrlo nezadovoljan. Jedna četa Samaritanaca je neposredno pred svečanostima Pashe provalila u Jeruzalem, otvorila mnogo grobova i kosti mrtvaca porazbacala po svemu prostoru hrama, u sva predvorja sve do unutarnjih vratiju. Kad su svećenici po zakonu otvorili vrata hrama oko ponoći, zaprepastili su se na taj pogled i po zakonu objavili, da je sav narod postao obredno nečist. Zato se i nijesu mogle po propisima održati pashalne svečanosti [52]. *'Τυμβωρυχία* : je otvaranje grobova *δώλῳ πονηρῷ* [53] kao i prenos pokojnika na drugo mjesto u cilju, da se obeščasti — per iniuriam: *εἰς ἑτέρους τόπους μετατεθεικότα ἐπ' ἀδικία τῶν κεκηδευμένων* [54]. Tako neki i drže vjerojatnim, da je prokurator o tom izvjestio carsku kancelariju u Rimu, koja je odgovorila ovim otpisom. Međutim navedeno bi mjesto Josipa Flavija bilo jedino u prilog, koji bi samo indirektno upućivao, da se Diatagma datira u Augustovo doba.

Većina povjesničara prihvaća mišljenje, da je Diatagma izdana od cara Kaligule. Njegova djela ove vrsti već su poznata. Kristova djela i sve, što je s tim u neposrednoj vezi dogodila su se za njegova pretšasnika. Čitamo kod Mt 27, 62-66, da se svećenički poglavari i farizeji kod Pilata sjećaju, da je Isus govorio o svom uskrsnuću, koje će biti treći dan poslije smrti. Zato mole Pilata, da zapovjedi, neka se čuva grob do trećega dana, *μή ποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ* ... Mt 27, 64. I... *ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον* ... Mt 27, 66. Vojnici izvješćuju svećeničke poglavare, što se dogodilo Mt 28, 11-15. Svećenički poglavari su se poslije toga sastali, potplatili su vojnike i naredili im, neka kažu: *ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν* ... i obećali su im zaštitu pred prokuratorom *καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν*. Vojnici su uzeli novac i govorili su prema naputku.

Događaj, kakav je bio osuda i smrt Isusova pod onim prilikama i u vezi s političkim momentima, koje su protiv njega iznosili Židovi, pa i natpis na križu, bez sumnje bio je znatan i za same Rimljane. Pilat se preplašio židovskih grožnja, zato je i popustio i udovoljio njihovim zahtjevima. Uz to je Pilat bio Židovima uopće nepoćudan. Preko sinedrija

[52] *Antiquitates Jud.* XVIII, 1, 1; XVIII, 2, 2.

[53] Natpis, redak 10.

[54] Natpis, redak 9—12.

Židovi su Pilata tužili Tiberiju već prije radi okrutnosti, mnogih protuzakonitosti i nesnosnog postupka prema nekim gradovima i selima [55]. Zato je Pilat sam o svemu izvjestio carsku kuriju, da preteče novu židovsku tužbu. Pozvan je bio iz Palestine god. 36., da se opravda. Stigao je u Rim god. 37. istom poslije Tiberijeve smrti, kad je već bio zavladao Kaligula. Poslije toga nije se više vratio u Palestinu [56].

Isus je u više navrata govorio o svom uskrsnuću. Grob je Isusov nađen prazan. Apostoli i drugi očevici od Duhova dalje javno propovijedaju, da je uskrsnuo [57]. To je i glavni predmet njihova propovijedanja: Dj Ap 1, 22 *μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως*. Svećenički poglavari ne mogu toga ničim zapriječiti, ni obećanjima, ni molbama (Dj Ap 4, 2. 10. 18. 33), ni prijetnjama (Dj Ap 5, 17 sl.), ni kaznom smrti [58], zato ih optužuju u Rimu radi oskvrnuća groba, *τυμβωρυχία* Jer inače nijesu uspjevali, zato se utječu vlasti kao revnitelji i inspiriraju legalizaciju svojih djela jednom ovako svečanom carskom odredbom. Uvjereni su, da će protiv apostola biti izrečena smrtna kazna, jer su otvorili — oskvrnuli — grob i ukrali mrtvo Isusovo tijelo: *εἰ δὲ μή. τοῦτον ἐγὼ κεφαλῆς κατάκριτον ὀνόματι τυμβωρυχίας θέλω γενέσθαι* [59].

Grobovi u Palestini bili su: Iv 11, 38: *Ἰησοῦς οὖν ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. Λέγει ὁ Ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον.* Mt 27, 66: *ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον.* Što sve točno odgovara običajima iz prvoga stoljeća [60].

Rimske su vlasti pošiljale vojnike da čuvaju grobove raspetih ili uopće ubijenih, da se zapriječi krađa mrtvih tjelesa sa strane rodbine i prijatelja. Ovaj se običaj sačuvao u Palestini najmanje do 4. stoljeća [61]

Svećenički poglavari potkupili su čuvare groba, Mt 28, 12-15. Grčki i rimski činovnici bili su inače vrlo podmitljivi-

[55] Philo, *Legatio ad Caium*, 38. — Felten, *Neutestamentliche Zeitgeschichte*, I, str. 170 sl.

[56] Holzmeister, *Hist. Novi Test.* str. 94—95. — *Antiq.* XVIII, 4, 2; 4, 3; 5, 8.

[57] Dj Ap 2, 24. 29; 3, 15 i sr.

[58] Ubiti nijesu mogli, Iv 18, 31: *ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα.* Holzmeister, *Hist. N. Test.*, Br. 68. a) i b). str. 74. i 75.

[59] Natpis, redak 20—22.

[60] Strack-Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midraš*, München 1921, I, 1051 sl. Schürer, Felten i dr.

[61] Euzebije, *Hist. Eccl.* — PG 20, 1484; Dausch, *Die drei älteren Evangelien*, Bonn 1923, (Tillmann, Die hl. Schrift des N. T.), str. 347.

vi[62]. Bez sumnje, da su svećenički poglavari morali vojnicima dati obilno novaca i stalna jamstva, da će ih zaštititi pred njihovim vlastima, rimskim upraviteljem, u slučaju, da se otkrije, kako su bili potkupljeni. Jer samo je tako mogla uspjeti laž i izmišljotina Isusovih neprijatelja pred narodom μέχρι τῆς σήμερον Mt 28, 15. Sve se ono dogodilo oko godine 30., a evanđelista je svoju knjigu pisao između god. 42—50. Prastara predaja, koja je sačuvana dijelom u apokrifnim Pilatovim djelima[63], kod Justina[64] kod Tertulijana[65] i vrlo mnogo drugih pisaca, najjasnije svjedoči, da Matej ne piše kakve legende, nego pravu povijest[66].

Diatagma bila je izdana za Palestinu radi važnoga događaja, koji se ondje zbio. Premda borbâ, koje je vodio sinedrij protiv apostola radi smrti i uskrsnuća Isusova, ne navodi Talmud ni svjetovni spisi drugi naroda kao ni same knjige Novoga Zavjeta, govore dosta spomenuta djela rane predaje. Zato zaključujemo s najvećom vjerojatnošću, da je na Pilatovu prijavu o događajima u Jeruzalemu o Pashi oko god. 30., poslanu caru Tiberiju, nasljednik Tiberijev, car Gaj Kaligula izdao Diatagmu, jer njezin sadržaj najviše odgovara vremenu i djelovanju ovoga rimskoga cara. Prema tomu je natpis iz Nazareta jedan od najstarijih do sada

[62] Premda su bile sankcijonirane teške kazne radi mita — Lex Julia: »de repetundis«, ipak se Felix usuđuje ἅμα καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ἀπὸ τοῦ Παύλου Dj Ap 24, 26; Jacquier, *Actes des Apôtres* 689; Lagrange, *Evangile selon saint Matthieu*, str. 541.

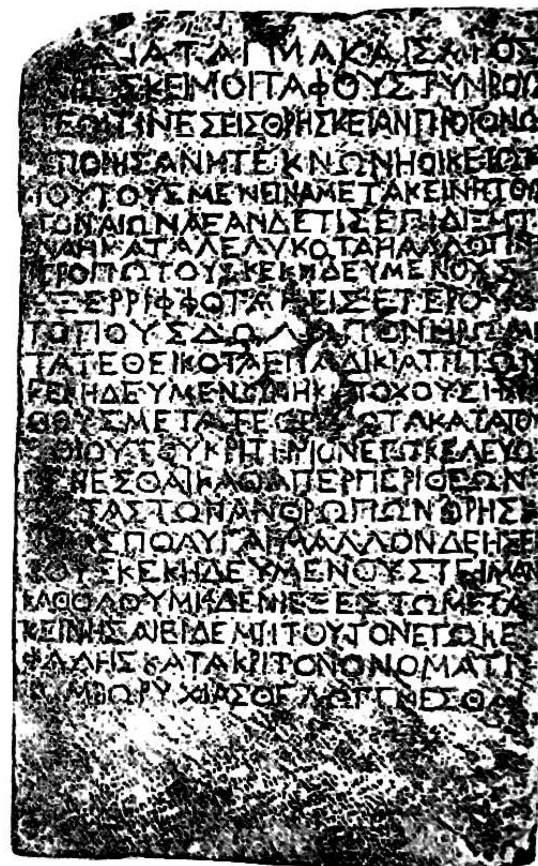
[63] Bez sumnje, da su sva djela o Isusovoj smrti po rimskom običaju bila ispisana i izvještaj poslan u Rim. Među Pilatovim djelima nalazi se i apokrifna posl. Kaliguli i Klaudiju o Isusovoj muci i smrti: Harnack, *Geschichte* II, 1, 605 sl. Doschütz u članku: *Der Process Jesu nach den Acta Pilati* u *Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft* 1902, str. 84—114. kaže, da je način procesa, kako je tamo opisan jednak kao kod evanđelista i kakav je postojao kod Rimljana još u četvrtom stoljeću. — Darley u zbirci svojih spisa od god. 1913 do 1919. dokazuje, da su Pilatova djela autentični dokumenti iz prvoga stoljeća, suvremeni s Novozavjetnim kanonskim spisima.

[64] Sv. Justin, *Apologia* I, 35: δύνασθε μαθεῖν ἐκ τῶν Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων.

[65] Tertulijan, *Apologeticum* 5 i 21. kaže, da je Pilat sve izvjestio o Isusovoj smrti: »Et omnia super Christo Pilatus... Caesari tunc Tiberio nuntiavit«.

[66] Dausch, Nav. dj., str. 350, bilj. 14. i 15.

poznatih dokumenata, koji indirektno potvrđuje Novozavjetni izvještaj evanđelista o Isusovu uskrsnuću[67].

[67] Dieckmann, Nav. dj. str. 213 sl., skupio je poznati materijal iz prvoga stoljeća iz natpisa, papyra, novca, tekstova profanih pisaca. Materijal je proučio i ustvrdio, da je po tim profanim dokumentima dokazana vjerodostojnost Mt 22, 17; Mk 11, 14; Lk 2, 1; 3, 1; 20, 22—25; Iv 19, 12—15; Dj Ap 11, 28; 17, 7; 18, 2; 25, 10—12. 21. 25—26; 26, 32; 27, 24; 28, 19; Flp 4, 22. Kasnije otkriveni spomenici jamče još historicitet mnogih drugih mjesta Novoga Zavjeta.

